

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Dagmar Nygrínové a soudců JUDr. Marie Turkové a JUDr. Petra Průchy v právní věci **žalobce F. S.**, proti **žalované České správě sociálního zabezpečení,** sídlem Praha 5, Křížová 25, v řízení o opravném prostředku žalobce proti rozhodnutí žalované ze dne 31. 10. 2002, o poskytnutí jednorázové peněžní částky podle zákona č. 172/2002 Sb.,

takto:

I. Žaloba se **zamítá**.

II. Žádný z účastníků **nemá** právo na náhradu nákladů řízení.

Odůvodnění:

Rozhodnutím České správy sociálního zabezpečení (dále jen „žalovaná“) ze dne 31. 10. 2002, byla zamítnuta žádost F. S. o poskytnutí jednorázové peněžní částky podle zákona č. 172/2002 Sb. (o odškodnění osob odvlečených do SSSR nebo do táborů, které SSSR zřídil v jiných státech – dále též jen „zákon“), o kterou žádal jako tzv. odvlečená osoba ve smyslu § 2 odst. 1 zákona, kdy pro účely odškodnění požadoval zhodnotit dobu od 29. 3. 1940 do října 1941, po kterou byl v táboře Bichtuil v Tomské oblasti. V odůvodnění žalovaná konstatovala, že doklad o pobytu v táboře nucených prací žalobce k žádosti nepředložil a k důkazu svědeckou výpovědí neuvedl žádné svědky. Okolnosti tvrzeného odvlečení přitom popsal tak, že dne 1. 9. 1939 uprchl s otcem a mladším bratrem před německými fašisty z rodného města (T.) na Volyň ve Východním Polsku. Dne 17. 9. 1939 však tuto oblast a celou Západní Ukrajinu okupoval Sovětský svaz. Poté, co žalobce odmítl na žádost NKVD se přestěhovat do vnitrozemí nebo se vrátit do Německa, byl proti své vůli odvezen dne 29. 6. 1940 na Sibiř do Tomské oblasti do gulagu Bichtuil, kde byl nucen pracovat do října 1941. Poté byl propuštěn. Žalovaná v odůvodnění napadeného rozhodnutí, v souvislosti s posuzovanou věcí, poukazuje na to, že zákon č. 172/2002 Sb. neobsahuje žádné ustanovení obsahující definici pojmu „odvlečení“

a nestanoví ani, které období odvlečení, resp. pobytu v táboře nucených prací, je pro účely nároku na odškodnění relevantní (nestanoví tzv. rozhodnou dobu). Z gramatického výkladu pojmu „odvlečení“ je však podle názoru žalované zřejmé, že odvlečenou osobou je ten, kdo byl protiprávně přinucen opustit určitý prostor (území). Osoby, které opustily území Československa dobrovolně, např. odešly za prací, za rodinou, s úmyslem vstoupit do zahraniční armády a bojovat proti fašismu apod., proto nelze považovat za osoby protiprávně odvlečené. V dalším žalovaná odkazuje na důvodovou zprávu, vztahující se k zákonu 172/2002 Sb., kde se mj. uvádí, že z úsilí, které český stát v posledních letech vyvíjel a které směřovalo k nápravě křivd, jichž se na českých občanech dopustil nacistický a komunistický režim, zůstala vyčleněna skupina československých občanů, kteří byli v letech 1944 – 1955 odvlečeni sovětskými orgány do táborů nucených prací v SSSR. Orgány sovětské kontrarozvědky takto postupovaly navzdory Dohodě o poměru mezi čs. správou a sovětským vrchním velitelem po vstupu sovětských vojsk na čs. území (dále jen „Dohoda“) uzavřené mezi ČSR a SSSR dne 8. 5. 1944, která stanoví, že jakmile některá část osvobozeného čs. území přestane být pásmem válečných operací, převezme nad ním čs. vláda výkon veřejné moci a všechny osoby na tomto území podléhají její jurisdikci. Česká republika má morální povinnost poskytnout těmto osobám hmotnou i nehmotnou satisfakci, neboť to byla Československá republika, kdo selhal v plnění hlavní role státu, jíž je ochrana vlastních občanů před zvůlí jiného státu. Žalovaná tak v návaznosti na důvodovou zprávu dovozuje, že účelem zákona č. 172/2002 Sb. je přiznat odškodnění pouze osobám, které byly odvlečeny sovětskými orgány (orgány sovětské kontrarozvědky) z území Československa v době po podpisu Dohody ze dne 8. 5. 1944. S ohledem na uvedený právní názor žalovaná uzavírá, že z důvodu žalobcova uprchnutí před německými fašisty na Volyň ve východním Polsku a následnému zatčení a odvlečení, ke kterému došlo mimo území tehdejší Československé republiky, není žalobce osobou vymezenou v § 1 zákona č. 172/2002 Sb. a tento zákon se na něj nevztahuje.

Ve včas podaném opravném prostředku vyjadřuje žalobce nesouhlas se závěrem žalované a na základě citace ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 172/2001 Sb. dovozuje, že splňuje všechny předpoklady pro to, aby byl považován za oprávněnou osobu podle tohoto zákona. Za základní argument přitom považuje, že nikde v tomto zákoně není uvedeno, že osoba musela být odvlečena z Československa a to v letech 1944 – 1955. K absenci dokladu o délce svého pobytu uvedl, že NKVD takové doklady při zatčení nikomu nedávala. Po propuštění sice obdržel jakousi „bumážku“, ale tu už po tolika letech nemá. Rovněž nemůže předložit svědeckou výpověď dvou svědků, protože po 63 letech již nikdo nežije. Svůj pobyt v gulagu tak může prokázat pouze osobní výpovědí, svoji knihou vzpomínek vydanou k 60. výročí vypuknutí druhé světové války a svojí rudoarmejskou vojenskou knížkou, která prokazuje, že byl odveden do Rudé armády nedaleko místa, kde byl v gulagu. V závěru opravného prostředku žalobce vyjadřuje naději, že po důkladném seznámení se s daným případem bude rozhodnuto v jeho prospěch.

Žalovaná ve svém vyjádření k opravnému prostředku poukazuje na právní úpravu možnosti poskytnutí jednorázové peněžní částky československým občanům, kteří byli odvlečeni do SSSR nebo do táborů, které měl SSSR zřízeny v jiných zemích, kdy podle § 2 odst. 1 zákona oprávněnou osobou je fyzická osoba, která splňuje následující podmínky:

a) byla odvlečena do Svazu sovětských socialistických republik nebo do táborů, které měl Svaz sovětských socialistických republik zřízeny v jiných státech,
b) v době odvlečení byla občanem Československa,
c) je občanem České republiky,
d) nebyla příjemcem nároků podle zákona Slovenské národní rady č. 319/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů,

e) nebyla pravomocně odsouzena pro zločiny směřující proti demokratickému Československu a nebyla osobou státně nespolehlivou podle zákona č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzcházejících.

Dle názoru žalované zákon č. 172/2002 Sb. obsahuje celou řadu legislativních i věcných nedostatků. Především vůbec nedefinuje, resp. zaměňuje základní pojmy („odvlečení“, „tábor“, „tábor nucených prací“, „doba protiprávního odvlečení“ apod.) a nestanoví ani období, v němž muselo dojít k události zakládající nárok na odškodnění. Za této situace podle přesvědčení žalované nezbývá než vycházet z důvodové zprávy k návrhu zákona vyjadřující účel zákona a záměr zákonodárce, aby vůbec bylo možno zákon v praxi realizovat; pokud jde o pojem „odvlečení“, pak též z gramatického výkladu tohoto pojmu. V dalším žalovaná shrnuje obsah důvodové zprávy k zákonu č. 172/2002 Sb. a Dohody uzavřené mezi ČSR a SSSR dne 8. 5. 1944 způsobem obdobným, jak to již učinila v odůvodnění rozhodnutí a jak je uvedeno shora v tomto rozsudku. Závěr, který žalovaná učinila již v rozhodnutí, v tomto svém vyjádření pouze upřesnila v tom smyslu, že zákonodárce přijetím zákona vyjádřil vůli i morální povinnost České republiky zmírnit bezpráví, jehož se na svých občanech dopustila Československá republika (jako právní předchůdce ČR) tím, že jim neposkytla ochranu před zvůlí páchanou orgány cizího státu. Při takto vymezené příčinné souvislosti je podle názoru žalované zřejmé, že činit ČSR odpovědnou za toto selhání hlavní role státu lze jen ve vztahu k období, kdy takovou úlohu objektivně mohla plnit.

Uvedená právní věc vedená u Vrchního soudu v Olomouci pod sp. zn. 2 A 1502/2002 byla tímto soudem postoupena Nejvyššímu správnímu soudu podle ustanovení § 132 zákona č. 150/2002 Sb. (soudní řád správní – dále jen „s. ř. s.“). Podle uvedeného ustanovení, nestanoví-li zákon jinak, věci správního soudnictví, v nichž nebylo rozhodnuto do dne účinnosti tohoto zákona (do 1. 1. 2003) a v nichž byla dána věcná příslušnost k řízení vrchním soudům nebo Nejvyššímu soudu, převezme a dokončí Nejvyšší správní soud. Podle § 129 odst. 2 s. ř. s. postupuje Nejvyšší správní soud v tomto řízení podle ustanovení části třetí hlavy druhé dílu prvního s. ř. s. Účinky procesních úkonů v těchto řízeních učiněných zůstávají zachovány a posoudí se přiměřeně podle ustanovení naposledy označeného zákona. O takový případ jde i v projednávané věci, a proto Nejvyšší správní soud postupoval v řízení podle ustanovení § 65 a násl. s. ř. s.

Soud přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení předcházející jeho vydání, a dospěl k závěru, že žalobě (opravnému prostředku) nelze vyhovět.

Již správní orgán (žalovaná) ve vyjádření k opravnému prostředku správně poukázal na právní úpravu možnosti poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám odvlečeným do SSSR nebo do táborů, které SSSR zřídil v jiných státech, jak je upravena v zákoně č. 172/2002 Sb. Podle tohoto zákona oprávněnou osobou je fyzická osoba, která kumulativně splňuje podmínky uvedené v § 2 odst. 1 zákona. Na citaci daného ustanovení, tak jak je žalovaná uvedla ve svém písemném vyjádření a jak je uvedeno shora v tomto rozsudku, nelze než odkázat, neboť se zcela shoduje s textem zákona č. 172/2002 Sb.

Pod písmenem a) ust. § 2 odst. 1 zákona č. 172/2002 Sb. je uvedena podmínka, podle které oprávněná osoba musela být odvlečena do Svazu sovětských socialistických republik nebo do táborů, které měl Svaz sovětských socialistických republik zřízeny v jiných státech. Soud přisvědčuje názoru žalované, že nedostatkem dané právní úpravy je absence legální definice pojmu „odvlečení“, což ztěžuje aplikaci právního předpisu. Z jazykového hlediska je „odvlečením“ třeba rozumět dopravení jinam, násilím dovést jinam. Ze slovního spojení

„být odvlečen do Svazu sovětských socialistických republik (resp. do táborů, které měl SSSR zřízeny v jiných státech)“ tak lze dovodit, že oprávněnou osobou podle zákona č. 172/2002 je osoba, která, při splnění všech ostatních podmínek vyjmenovaných pod písmeny b) až e) ust. § 2 odst. 1 zákona, se nacházela vně území SSSR (táborů SSSR zřízených v jiných státech) a byla na toto území proti své vůli přemístěna. Ačkoli v důvodové zprávě k návrhu zákona č. 172/2002 Sb. je vyjádřena vůle zákonodárce odškodnit pouze čs. občany, kteří byli odvlečeni sovětskými orgány z Čech a Moravy do táborů nucených prací v SSSR, a to z důvodů selhání bývalé ČSR při ochraně svých občanů proti zvůli jiného státu, samotné znění zákona neobsahuje takové podmínky, které by tento způsob výkladu zákona opodstatnily. Výklad žalované, která za osobu oprávněnou podle ust. § 2 odst. zákona č. 172/2002 Sb. považuje pouze takovou osobu, která byla odvlečena do SSSR (táborů SSSR zřízených v jiných státech) výhradně z území někdejší ČSR, považuje soud za příliš restriktivní, ke všemu jdoucí k tíži žadatelů.

Jak vyplývá ze skutkových zjištění, ze kterých vycházela žalovaná strana v napadeném rozhodnutí a které nedoznaly změny ani v průběhu řízení soudního, žalobce požádal o poskytnutí jednorázové peněžní částky podle zákona č. 172/2002 Sb. jako tzv. odvlečená osoba ve smyslu § 2 odst. 1 zákona, kdy pro účely odškodnění požadoval zhodnotit dobu od 29. 3. 1940 do října 1941, po kterou byl v táboře Bichtuil v Tomské oblasti. Ze znění žádosti, jakož i z odvolání, vyplývá, že žalobce jako šestnáctiletý utekl z Třince 1. 9. 1939 před německými fašisty na Volyň ve východním Polsku. Toto území však bylo 17. 9. 1939 okupováno Sovětským svazem. Dne 29. 6. 1940 pak byl žalobce odvlečen na Sibiř, do gulagu Bichtuil v Tomské oblasti. Soud má tak za prokázané, že žalobce se v době svého odvlečení nacházel uvnitř hranic Sovětského svazu, nikoli mimo tyto hranice. V daném případě tak není naplněna materiální podmínka pro přiznání nároku podle zákona č. 172/2002 Sb., když žalobce nebyl odvlečen z prostoru nacházejícího se mimo území SSSR, ale na tomto území se v době svého odvlečení již pobýval. Vzhledem k tomu, že zákon nezohledňuje, zda osoba se na území SSSR před svým odvlečením dostala dobrovolně či nikoli, ani soud při svém rozhodování nemohl k této skutečnosti přihlédnout.

V návaznosti na shora uvedené tak soud konstatuje, že žalobce není osobou oprávněnou podle ust. § 2 odst. 1 zákona č. 172/2002 Sb., neboť nebyl odvlečen z prostoru nacházejícího se mimo území SSSR, a žalovaná, ačkoli nelze odůvodnění jejího rozhodnutí zcela přisvědčit, rozhodla správně, pokud jeho žádost jako nedůvodnou zamítla. Proto soud podle ustanovení § 78 odst. 7 s. ř. s. žalobu jako nedůvodnou rovněž zamítl.

Soud nezpochybňuje žalobcovu statečnost a houževnatost, kterou prokázal při pobytu v gulagu, kam byl proti své vůli odvlečen, avšak striktní vymezení podmínek nároku zákonem bez toho, aniž by bylo do zákona zakotveno jakékoliv zmírňovací právo (odstranění tvrdosti zákona), neumožňuje ani soudu v rámci jeho rozhodovací pravomoci vážit okolnosti konkrétního případu a od podmínek nároku stanovených zákonem se jakkoliv odchýlit. Soudu nepřísluší vůli zákonodárce podle své úvahy měnit, doplňovat či nahrazovat, neboť je zákonem vázán.

Účastníkům nebyla přiznána náhrada nákladů řízení, když žalobce neměl v řízení úspěch (ostatně náhradu nákladů řízení nepožadoval) a žalované, která rovněž náhradu nákladů nepožadovala, podle obsahu spisu náklady nevznikly (§ 60 odst. 1 s. ř. s.).

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 28. listopadu 2003

JUDr. Dagmar N y g r í n o v á
předsedkyně senátu